

TUCSON 2005 – GRØNNE STEN OG ULDNE FOSSILER

Tekst og foto Claus Hedegaard

”Tucson Messen” er et aggregat af mange forskellige messer; jeg talte 42 og besøgte selv 22 dette år. Selv med to og en halv uge til rådighed nåede Steins energisk udsendte altså kun godt halvdelen af messerne og flere af de 22 var kun genstand for overfladisk opmærksomhed. Der har givet været mange spændende ting, jeg slet ikke så. Jeg tillader mig at behandle begivenheden som en enhed, da alle ’tager til Tucson’ og ikke til en bestemt messe, og da en del handlere dukker op ved flere messer.

Montre på TGMS Messen til minde om den nyligt afdøde Arizona mineralog Richard Bideaux og hans literære produktion. Montren præsenteret af the Geoliterary Society og Gemological Institute of America library, organiseret af GIA bibliotekarerne Dona Dirlam (venstre) og Cathy Jonathan.

Der havde kun været beklageligt få nye fund af mineraler de seneste måneder og det meste nye kom fra Bolivia, hvor jeg havde set materialet på min tur i November-December. Det betyder ikke, det var en dårlig messe eller at man havde svært ved at komme af med penge, - tværtimod! Adskillige handlere udbød større samlinger, - jeg så materiale fra flere end 10 store samlinger, der var kommet på markedet de seneste måneder, - og enkeltstykker fra mange flere. Det er vel en naturlig konsekvens af demografien. Mineralsamlere bliver ældre, og jeg håber virkelig, der er nok yngre samlere til at absorbere alle disse pragtfulde stykker.

Der blev gjort flere interessante fund i Bolivia i slutningen af 2004, hvad der afspejlede sig i udbudet hos flere handlere i Tucson. I volumen var Vivianit fundet nær Canutillos (at Colavi, Provincia Cornelio Saavedra, Departamento de Potosí, Bolivia) vigtigst. Der var flere hundrede stykker, omend sjældent særligt gode. Krystallerne er for det meste 3-6 cm lange, mættet flaskegrønne, ofte gennemsigtige og vokser i revner i et chokoladebrunt matrix. Jeg synes ikke materialet er særligt æstetisk, da de fleste krystaller har mange berøringspunkter og er dybt begravet i matrix; samtidig fremstår stykkerne ’flade’ da krystallerne oftest ligger i eet plan. Retfærdigvis må man sige, at de få virkelig gode stykker er spektakulære; krystallerne har høj glans, højere transparens end anden Vivianit og den grønne farve er slet ikke dårlig.

De interessanteste nyfund fra Bolivia var Andorit fra Mina San Jose (Oruro, Departamento de Oruro, Bolivia) og Joseit fra Tazna. Du ved det måske ikke, men sulfider er på alle måder de interessanteste mineraler og bør udgøre kernen i enhver samling. Andorit krystallerne bliver over 6 cm store; de er kraftigt rillede og ikke så skarpe som ’gammelt’ materiale men meget karakteristiske. De blev indsamlet i november 2004 og de urensede stykker, jeg så i Boli-

Enorm Andorit krystal – ca. 6 cm – fra Mina San José, Oruro,

Ca. 4 cm Phosphophyllit krystal fra Mina Unificada i Potosí, Bolivia.
Arkenstone stykke.

Clinohumit krystaller i Calcit fra Morogoro i Tanzania.
Jentsch Mineralien stykke.

Orange Microlit krystaller på Muskovit, indsamlet December 2004 i Mina Ipê, Governador Valadares, Minas Gerais, Brasilien. Fabre Minerals stykke.

via, var alle af den sædvanlige gråsorte farve med halvmetallisk glans, medens nogle af de stykker, jeg så i Tucson var bronze-farvede. Jeg lurer på om nogen har leget med kemikalier? De bolivianske minearbejdere talte om at 'smide det hele i saltsyre.' Da jeg spurgte 'hvorfor?', svarede de, 'fordi det er det eneste kemikalie, vi kan få!' Der kan man bare se, hvor dum jeg er. Jeg anede virkeligt ikke, at det SKAL behandles med kemikalier! Joseit krystallerne så dog fine ud, - op til 2 cm store, halvmetalliske og gråsorte. Jeg har ikke tidligere set så gode Joseit krystaller til salg.

Det nylige fund af Phosphophyllit krystaller fra

Cerro Rico de Potosí fangede manges interesse, som en handler sagde, "Phosphophyllit er det mest sexede mineral netop nu." Det nye fund er opmuntrende, men er endnu ikke en seriøs konkurrent til de store krystaller fra 1960erne, - de største nye krystaller, jeg har set, er omkring 4 cm.

Bemærkelsesværdige ikke-bolivianske fund omfatter skinnende, orange-brune Microlit krystaller til ca. 3 mm, enten på grågrønne blade af Muskovit eller chokoladebrun Manganotantalit fra Ipê Mine (Governador Valadares, Minas Gerais, Brasilien). Clinohumit er et af disse bjergartsdannende mineraler, man normalt ikke ser, bortset fra brune korn i et par carbonatiter. I min messerapport fra Mineralientage München 2004 nævnte jeg et nyt fund af blå og violet Spinel fra Morogoro i Tanzania. Sidst i 2004 kom der fra samme lokalitet rav- til sherry-farvede Clinohumit krystaller i en grov, gråhvid Calcit og ofte i selskab med Spinel.

Folk med hang til Kvarts indeslutninger (se Hyrsl & Niedermayr, 2003) var oppe og køre over aggregater af Fluorit krystaller indesluttet i Kvarts krystaller - nogle dobbelt-terminerede - fra Itremo (Firarantsoa Provinsen, Madagascar) og Muskovit var. Fuchsit phantomer i ditto fra ditto. Fluoriten virkede overbevisende, men phantomerne var bare grønne! Farven kunne udmærket passe med Fuchsit men jeg er phyllosilikatskeptiker og tillader mig at tvivle til jeg har set en analyse. Sjøv sten.

Der var mere grønt stads fra nær Kayes i Mali. Et upræpareret parti æblegrønne halvkugler af Prehnit med matte men skarpkantede Epidot krystaller fra

3 cm Epidot krystal på lysegrøn Prehnit fra nær Kayes, Mali. Wright's Rockshop stykke.

Elbait krystaller til 30 cm på hvide Albit xx fra Lavra da Pederneira (São José da Safiara, Minas Gerais, Brasilien).
Fine Minerals stykke.

*Enorm Elbait krystal fundet i Januar 2005 i Mt. Mica (Maine, USA).
Ex coll. Gary Freeman.*

Kayes dukkede op i Sainte Marie-aux-Mines 2004 og enten var de samme blevet præpareret eller et nyt parti var kommet til Tucson 2005. Kombinationen af Prehnit og Epidot er på ingen måde sjælden, men materialet fra Mali er mere æstetisk end det fra andre lokaliteter, jeg kender.

På messen sås Elbait fra to nye, vigtige fund. I Mina Pederneira (Sao José da Safiara, Minas Gerais, Brasilien) fandtes et parti exceptionelle stykker i maj/juni 2004, som var klar til messen i Tucson 2005. Stykkerne er meget sart og ofte ødelagt af tektoniske bevægelser, - nogle gange også af forkert spræng-

Enorm Elbait krystal fundet i Januar 2005 i Mt. Mica (Maine, USA). Ex coll. Gary Freeman.

ning! Bemærk, handlerne gør frivilligt opmærksom på dette. Det er ikke en stor og dyster hemmelighed. Jeg så enkelte matrixstykker og adskillige enkeltkrystaller i størrelsen 20-30 cm. Matrix består af hvide, tavleformede Albitkrystaller og turmalinerne er gennemgående grønne med enkelte blå zoner og røde kerne nær basis.

Fundet af store Elbait krystaller fra Mount Mica (Paris, Maine, USA) i januar 2005 var formentlig mere uventet. Stykkerne blev præsenteret på TGMS messen af Gary Freeman, som bryder minen i Mount Mica for samlerstykker og som viste analyser af flere stykker fra eet druserum. Hovedparten er virkeligt Elbait. Det er ikke bare en rygmarvsrefleks at al farvet Turmalin er Elbait, men et par røde stykker var Rossmannit (de fleste røde er Elbait) og de mørke termineringer er Foitit. Det var opmuntrende at se et fund af store, fremragende turmalin krystaller fra en velkendt forekomst og min kompliment til ejerne for deres vilje til at tage stykkerne med til Tucson for at udstille dem. Nogle krystaller er lyserøde. Andre er; - du har sikkert gættet det: Flaskegrønne!

Slebne sten siger mig ikke så meget, men jeg var glad for at se et parti faceteret Andesin fra Congo hos Gemfrance. Den største sten vejede 33,42 ct – den var på den pæne side af 2 cm, - men det var farven, der fangede min opmærksomhed. De transparente sten er dybt røde. Tænk Hotazel Rhodochrosit, - og farven skyldes kobber. Enkelte sten er både røde og grønne med en 'Alexandrit effekt', hvor farven afhænger af lyskilden. Jeg glemte at notere mig ejeren, – *mea culpa*, – men jeg så også en fantastisk 11.00 ct ren Tsavorit, en fantastisk størrelse for denne grønne, kenyanske granat. Redaktøren slår mig ihjel, hvis jeg nævner perler "det er ikke ordentlige mineraler", selvom de er spændende aggregater af Aragonit. Så jeg vil ikke fortælle om den perfekt sammensatte, graduerede halskæde af South Sea perler hos Paspaley Pearls. De var i det mindste hvide og ikke grønne!

Tiffany Kunzit halskæde med barok-perler og diamanter, designet af Paloma Picasso i 1986 i anledning af Tiffany's 100 års jubilæum.

*Ex coll. Smithsonian Institution.
(Smukt! red.anm.)*

Selvom de ofte slibes, er trapiche Korund fra Mogok Distriktet (Burma) fine mineraler. De udbydes altid, - og findes måske kun sådan, - som enkeltkrystaller. Jeg så stykker ca. 5-20 mm i diameter og farven var enten dybt rød ('Rubin'), blålig grå ('Safir') eller grønlig med en seksarmet stjerne af indesluttede nåle, som stråler fra stenens midte til hjør-

Trapiche Rubin fra Mogok Distriktet (Burma). Martin Steinbach stykke.

Trapiche Safir fra Mogok Distriktet (Burma). Martin Steinbach stykke.

nene af de tavleformede krystaller. Jeg går ud fra, man kan betragte trapiche krystallerne som en speciel type 'stjerne' som i 'Stjernerubin' eller 'Stjernesafir'. Trapiche krystaller indeholder bundter af fibre i begrænsede zoner, hvor fibre ofte ligger så tæt, man ikke kan se det indesluttende mineral og zonerne fremstår grå i slebne stykker.

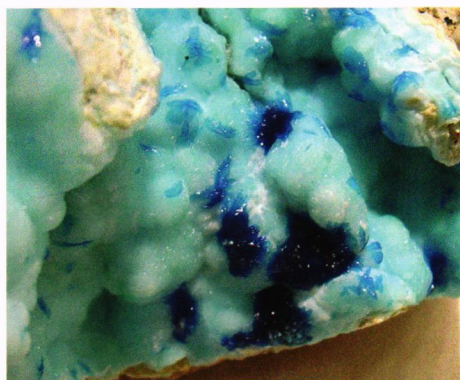
Jeg hæftede mig igen ved et stigende udbud af meteoritter. For mig er det bare mærkelige bjergarter, men i år så jeg mange handlere med et stort udvalg. Jeg kigger altid efter meteoritter med spændende mineraler, men finder oprigtigt sjældent noget! Årets undtagelse var en flot skive af en fransk jern-nikkel meteorit, udstillet af Alain Carion. Den indeholdt en 5 cm stor Chromit krystal. Chromit er ikke sjældent, men jeg har aldrig set det i en meteorit. Og hvornår var det sidst, jeg så en god Chromit krystal?

2 cm enkeltkrystal af Joseit fra Tazna, Bolivia. Fabre Minerals stykke.

Kvartært, sibirisk uldhårnæsehorn og Lars Berwald (blå trøje).

*Mørkeblå Veszylyit krystaller på lyseblå Hemimorphit fra Loachang Tin Mine (Gejiu, Yunnan Provinsen, Kina).
Ex coll. Bill Pinch.*

Udbudet af fossiler i Tucson har aldrig været så forskelligartet som på de store europæiske messer, men der er bedre udvalg af store skuestykker. Der er selvsagt 'standardtingene' som amerikanske høj-tænder i størrelsen 10-15 cm, flotte fisk fra Green River Shale i Wyoming og mange store dinoer. Både originale og afstøbninger. Jeg faldt over en del spændende store kvartære skeletter fra Sibirien, både uldhårnæsehorn og elefanter. Jeg kunne desværre ikke bruge tid nok på de døde dyr, da der var flere gode mineralmesser, jeg heller ikke havde nok tid til. To uger til en stenmesse *er* altså for lidt!

I Tucson ser jeg altid frem til Tucson Gem og Mineral Society's (TGMS) messe og især deres særudstillinger fra private og offentlige samlinger. Dette års tema var 'Kina', ganske som ved Mineralientage München 2004 og Mineralien Hamburg 2004, og det er en naturlig konsekvens af Kinas betydning for mineralmarkedet. Mineraler begyndte at sive ud af Kina for omkring 20 år siden og i dag udgør kine-

*Kermesit krystaller til 12 cm længde fra Caiwa Mine, Danfeng Co., Shaanxi Provinsen, Kina.
Ex coll. Bill Pinch.*

*Warikahnit krystaller til 2 cm fra Tsumeb (Tsumeb District (Oshikoto Region), Namibia).
Ex coll. Bill Pinch.*

siske mineraler en væsentlig del af lageret hos mange handlere. Jeg kan kun overfladisk nævne nogle få bemærkelsesværdige monterer fra messen.

Mange samlere viste selvsagt flotte kinesiske stykker. Jeg hæftede mig især ved montrene tilhørende Steven & Claire Smale og Mauna & Keith Proctor, men der var mange andre. Tænk dusinvis af fantastiske Scheelit, Cassiterit, Wolframit, Stibnit. Jeg var glad for at se så mange 'sorte' mineraler, et stort udvalg af stykker, der ikke ubetinget er gennem-sigtige, slibeværdige og frem for alt ikke grønne! Jeg brugte lang tid foran Bill Pinch's montre med fremragende stykker af sjældne og usædvanlige kinesiske mineraler. Jeg hæftede mig ved mørkeblå Veszylyit krystaller på lyseblå Hemimorphit fra Loachang Tin Mine (Gejiu, Yunnan Provinsen, Kina), som jeg ikke havde set før. Veszylyit er ikke et almindeligt mineral og dette stykke var sandsynligvis blevet reddet fra

Fremragende Lawsonit krystaller til 8 mm fra et nyt fund i Mendocino (California, USA). Ex coll. Clive Matson.

et parti Hemimorphit slibemateriale. Bill viste også et glimrende stykke med Kermesit krystaller fra Caiwa Mine (Danfeng Co., Shaanxi Provinsen) i selskab med Valentinit krystaller, Stibnit og Pääkkönenit. Der har været en del Kermesit på markedet de seneste par år, men som regel som enkeltkrystaller eller løse aggregater uden matrix og uden de spændende ledsagemineraler.

Jeg kan godt lide usædvanlige mineraler og Clive Matson's montre ved TGMS messen var en lækkerbidsk. Lawsonit er velkendt blandt samlere af sjældne mineraler som lyse korn i mørk Glaucofan fra det nordvestlige Californien - Reed Ranch i Marin Co. er den klassiske lokalitet, hvor mineralet normalt er massivt. Der findes krystaller, men de er ikke hyppige. Men Clive Matson havde haft en heldig tur til Mendocino, hvor han fandt et betragteligt antal stykker med skarpe, svagt lyserøde krystaller i Calcit-fyldte hulrum. Krystallerne er op til 1 cm lange og danner både tætte belægninger og fine enkelt-siddende krystaller.

"Tucson Messen" er meget andet end folk, der sælger sten fra et bord. Modsat skandinaviske messer, hvor udenomsaktiviteter er sjældne, særudstillingen ved Mineralientage München er en væsentlig undtagelse, - sker der utroligt meget andet i Tucson. Især TGMS messen gør meget med sine udstillinger, der vel at mærke opbygges een montre ad gangen af samlere fra hele Verden på frivillig basis, men også med aktiviteter for børn og foredrag. De folk gør virkeligt meget for at holde hobbyen i live og for at sørge for, der også i fremtiden er samlere til at købe vore samlinger, når vi bliver for gamle

Transparent Epidot krystal fra nær Shigar, Pakistan. Haromosh Minerals stykke.

eller for døde til at fortsætte. Men faktisk gør talrige arrangører et eller andet udover blot at stille borde op. Aktiviteterne rækker fra to-tre dages kurser i gemologi mod betaling til en times gratis foredrag om et eller andet, spændede fra gemologisk forskning over hvordan man trækker kugler på snor til indsamling af mineraler i Indien. En del aktiviteter henvender sig specielt til handlere, - Tucson er i vidt omfang en engros messe, - og dækker hvidvask af penge, mode og markedsføring. Jeg talte flere end 100 foredrag og kurser i løbet af cirka to uger.

Jeg overværede kun et par seminarer selv, men havde stor fornøjelse foredraget af Dr. Jim Shigley fra Gemological Institute of America om gemologisk forskning, specielt om syntetiske diamanter og hvordan man identificerer dem. Geoliterary Society holder et af sine årlige møder i forbindelse med Tucson messen, -vi er der alligevel allesammen! I år omfattede det også et seminar af Roger Merk og John Stimpson om at opbygge et bibliotek om mineraler og ædelsten i det 21. århundrede. Som samlere af litteratur om topografisk mineralogi og palæontologi sætter jeg stor pris på nyt input, - man kan ikke bare gå ned til boghandleren og hente, hvad man har brug for!

Reference:

- Hyrsl, Jaroslav & Niedermayr, Gerhard. 2003. Geheimnisvolle Welt: Einschlüsse im Quarz/ Magic World: Inclusions im Kvarzt. Bode Verlag, Haltern.